

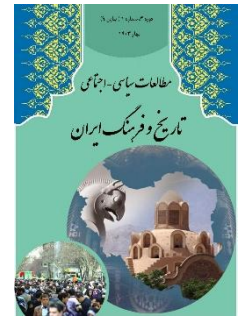
Article history:

Received 09 November 2025

Revised 05 February 2026

Accepted 13 February 2026

Published online 20 February 2026

Coins and Mints of Shiraz after Islam

Iman. Pourjam^{1*}

¹ M.A. in History, Persian Gulf University, Bushehr, Iran

* Corresponding author email address: epoorjam@yahoo.com

Article Info

Article type:

Original Research

How to cite this article:

Pourjam, I. (2025). Coins and Mints of Shiraz after Islam. *Journal of Social-Political Studies of Iran's Culture and History*, 4(4), 1-14.

© 2025 the authors. This is an open access article under the terms of the Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International (CC BY-NC 4.0) License.

A B S T R A C T

Coins and mints are among the most significant historical sources for examining the economic, political, and cultural transformations of societies. The city of Shiraz, as one of the major economic centers of Iran following the advent of Islam, consistently played a prominent role in coin production and the regional monetary system. This study investigates the coins minted in Shiraz and the active mints of this city across various post-Islamic periods. Employing a descriptive-analytical method and drawing on historical sources as well as numismatic specimens, the study analyzes the evolution of coin design, script, material composition, and engraved inscriptions. The findings indicate that the mints of Shiraz underwent notable changes in minting practices across different Islamic periods, influenced by prevailing political and economic developments. Furthermore, the study demonstrates that coins minted in Shiraz reflect the fiscal policies of successive governments, the degree of economic autonomy, and the cultural influences characteristic of each period.

Keywords: *Numismatics, Mint, Shiraz, Economic History, Coin Minting, Post-Islamic Iran*

EXTENDED ABSTRACT

Coins and mints constitute one of the most important categories of material evidence for reconstructing the economic, political, and cultural history of premodern societies, because they preserve direct traces of state authority, monetary policy, metallurgical capability, and symbolic communication. In the historiography of Iran after the rise of Islam, the city of Shiraz occupies a particularly significant position, not only as an urban and regional center in Fars, but also as an active minting center whose coinage reflected larger transformations in political sovereignty, administrative control, and fiscal organization. The present study addresses the coins and mints of Shiraz after Islam with the aim of clarifying how this city participated in the evolving monetary system of Islamic Iran and how its coinage mirrored the transition from late antique traditions to Islamic political and ideological forms. Previous scholarship has shown that coins from different Iranian periods can reveal changing relationships between metal supply, state authority, and regional economy, while technical analyses such as PIXE and XRF have demonstrated the importance of metallic composition and silver fineness in assessing monetary policy and economic conditions (Haji Valiiei et al., 2008; Khademi Nadooshan, 2011; Masjedi Khak et al., 2013; Neyestani et al., 2014; Oliaiy et al., 1999; Sodaei & Kashani, 2013; Sodaei et al., 2013). Building on these insights, the article interprets Shiraz not merely as a local mint, but as a historical node in which imperial imitation, Islamic reform, regional autonomy, and commercial circulation converged in the medium of coinage (Miles et al., 1984; Rezaei Baghbidi, 2014; Treadwell, 2001).

The broader historical background of Islamic coinage is essential for understanding the later monetary role of Shiraz, because the first Muslim issues emerged through a gradual process of appropriation, adaptation, and reform rather than through an immediate and complete break with Byzantine and Sasanian precedents. Early Islamic rulers initially used coins modeled on Roman and Iranian prototypes, and the earliest Islamic issues still retained many visual and formal features of earlier monetary traditions, including inherited iconography, pre-Islamic conventions of authority, and multilingual inscriptions (Al-Maqrizi; Naqshbandi). Historical accounts attribute some of the earliest Islamic coin issues to figures such as Khalid ibn al-Walid and other early rulers, while disputes over the first Islamic dinar indicate that monetary reform unfolded gradually and was remembered differently by later historians (Al-Maqrizi; Noubari; Zaydan). Although some later narratives associate the earliest formal Islamic coinage with Imam Ali, the most decisive turning point is generally linked with the monetary reform of Abd al-Malik ibn Marwan, who established a distinct Islamic coin type, standardized inscriptions, and replaced inherited imperial symbols with explicitly Islamic formulae and Qur'anic expressions (Al-Baladhuri & Azarnoush, 1984; Al-Bustani; Al-Dhahabi; Al-Tabari & Payandeh, 1973; Ibn al-Athir, 1985). These developments transformed coinage into an overt instrument of Islamic sovereignty, ideological representation, and administrative centralization. At the same time, later attempts to regulate purity, weight, and consistency reveal that coinage was not only a symbolic medium but also a practical site of intervention in the economic life of the polity (Ibn al-Athir, 1985; Shushtari; Zaydan).

Within this broader framework, Shiraz emerged after the Islamic conquest as a major economic and political center in Fars, and its minting activity became increasingly important in relation to regional trade, administrative integration, and the financial needs of successive governments. Because of its advantageous geographic position and its connections to inland and maritime exchange networks, Shiraz developed into an important center of circulation and monetary production, and its mints came to support both domestic transactions and wider commercial interactions (Rezaei Baghbidi, 2014; Treadwell, 2001). In

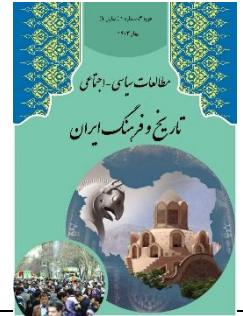
the earliest Islamic centuries, the mint output of Shiraz retained strong affinities with Arab-Sasanian coinage, indicating that the transition from Sasanian to Islamic monetary forms was gradual rather than abrupt. Early issues from the city still reflected inherited visual traditions, including Pahlavi features, Sasanian-style motifs, and familiar compositional arrangements, yet over time these were progressively displaced by Arabic inscriptions, Islamic formulae, and simplified epigraphic designs (Miles et al., 1984; Rezaei Baghbidi, 2014). The elimination of royal Sasanian imagery and its replacement by declarations such as the shahada and other Islamic expressions signaled not only a stylistic shift but also a restructuring of political language in the monetary sphere. The article therefore argues that the mint history of Shiraz before the Buyids illustrates a layered transition in which old iconographic habits survived within a changing ideological and administrative environment. This transitional coinage is especially important because it shows how local mint production could preserve traces of regional tradition while simultaneously participating in the project of Islamicization advanced by Umayyad and Abbasid authorities (Miles et al., 1984; Treadwell, 2001).

The study adopts a descriptive-analytical approach grounded in the combined use of historical texts, numismatic evidence, and relevant scientific scholarship on coin composition. Its method includes examination of classical historical and numismatic sources concerning Islamic minting and monetary reform, comparative reading of evidence concerning Shiraz as a mint center, and analysis of the changing design, inscriptions, metallic quality, and political function of coins issued in different periods. Rather than limiting the inquiry to a single dynasty or a single group of coins, the article compares the position of Shiraz across several successive phases, from the early Islamic centuries to the Buyid period and its aftermath. This comparative structure allows the study to address a series of connected questions: how political change affected minting in Shiraz; how the city's coinage moved from Sasanian-derived forms to more fully Islamic types; how metallic fineness and mint practice may reflect changing fiscal conditions; and how the mint of Shiraz functioned within the wider monetary system of Islamic Iran. The analysis also benefits from the larger body of technical work on Iranian silver coins, which demonstrates that compositional variation can serve as evidence for differences in metal supply, refining practice, economic stress, and mint organization (Haji Valiiei et al., 2008; Khademi Nadooshan, 2011; Masjedi Khak et al., 2013; Neyestani et al., 2014; Oliyai et al., 1999; Sodaei et al., 2013). By integrating narrative historical evidence with numismatic interpretation, the article seeks to produce a more comprehensive account of Shiraz as a monetary center whose coinage can illuminate wider structures of power, economy, and identity (Rezaei Baghbidi, 2014; Treadwell, 2001).

The findings of the study indicate that the mints of Shiraz underwent clear and historically meaningful transformations in response to shifts in regime type, ideological orientation, and economic policy. In the early Islamic period, Shiraz continued older Sasanian-associated minting patterns while gradually incorporating Islamic elements, showing that monetary change operated through adaptation rather than rupture. Under the Umayyads and early Abbasids, the city's coinage increasingly abandoned royal imagery and moved toward epigraphic expression, thereby participating in the larger imperial effort to create a recognizably Islamic monetary order (Miles et al., 1984; Rezaei Baghbidi, 2014; Treadwell, 2001). The Buyid period marks a particularly important stage in this development. As Buyid authority expanded, Shiraz became one of the principal minting centers of the dynasty, and its coinage reflected both continuity with established Islamic forms and the assertion of a distinct regional and dynastic identity. Buyid issues used royal and honorific titles, sometimes diminished the centrality of the Abbasid caliph's name, and

exhibited stylistic features that reveal the intersection of local culture and political ambition (Miles et al., 1984; Rezaei Baghbidi, 2014; Treadwell, 2001). The comparative evidence discussed in the article suggests that coins from Shiraz differed from those of other Buyid-controlled regions in several respects, including script usage, decorative tendencies, and perceived metallic quality. The study also emphasizes that Shiraz's mints were not merely passive production sites but active instruments of fiscal administration, market regulation, and political messaging. Their role in supplying currency for regional exchange and long-distance trade strengthened the city's economic position, while the imagery and inscriptions chosen for the coins helped communicate sovereignty, religious legitimacy, and dynastic prestige. In this sense, Shiraz's mint output can be read as a condensed historical record of changing balances between caliphal authority, regional power, economic strategy, and cultural expression (Miles et al., 1984; Rezaei Baghbidi, 2014; Treadwell, 2001).

In conclusion, the study demonstrates that the coins and mints of Shiraz after Islam provide a valuable lens through which to understand the intertwined history of economy, politics, and ideology in Islamic Iran. Shiraz remained a major monetary center from the earliest Islamic centuries through the Buyid period and beyond, and the evolution of its minting practices reflects both continuity and transformation in the structures of rule. The city's coinage moved from forms deeply marked by Sasanian visual inheritance to increasingly Islamic and dynastic expressions, while changes in inscription, iconography, and metallic quality reveal the effects of administrative reform, regional autonomy, and economic fluctuation. The evidence also shows that minting in Shiraz served multiple functions at once: it facilitated exchange, supported state finance, stabilized monetary life, and projected claims to power and legitimacy. A close examination of the coinage of Shiraz therefore enriches our understanding of how local and regional centers shaped the monetary history of post-conquest Iran and how coins themselves operated as durable records of historical transformation.

سکه‌ها و ضرابخانه‌های شیراز پس از اسلام

ایمان پورجم^۱

۱. کارشناسی ارشد تاریخ، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران

*ایمیل نویسنده مسئول: epoorjam@yahoo.com

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله

پژوهشی اصیل

نحوه استناد به این مقاله:

پورجم، ایمان. (۱۴۰۴). سکه‌ها و ضرابخانه‌های شیراز پس از اسلام. *مطالعات سیاسی- اجتماعی تاریخ و فرهنگ ایران*، ۴(۴)، ۱-۱۴.

سکه‌ها و ضرابخانه‌ها از مهم‌ترین منابع تاریخی برای مطالعه تحولات اقتصادی، سیاسی و فرهنگی جوامع محسوب می‌شوند. شهر شیراز، به‌عنوان یکی از مراکز مهم اقتصادی ایران پس از ورود اسلام، همواره نقش برجسته‌ای در ضرب سکه و نظام پولی منطقه ایفا کرده است. این پژوهش به بررسی سکه‌های ضرب‌شده در شیراز و ضرابخانه‌های فعال این شهر در دوره‌های مختلف پس از اسلام می‌پردازد. با استفاده از روش توصیفی-تحلیلی و بررسی منابع تاریخی و نمونه‌های سکه‌شناسی، روند تغییرات در طراحی، خط، جنس و عبارات حک‌شده روی سکه‌ها مورد تحلیل قرار می‌گیرد. نتایج این مطالعه نشان می‌دهد که ضرابخانه‌های شیراز در دوره‌های مختلف اسلامی تحت تأثیر تحولات سیاسی و اقتصادی تغییراتی را در نحوه ضرب سکه تجربه کرده‌اند. همچنین، این پژوهش نشان می‌دهد که سکه‌های ضرب‌شده در شیراز بازتابی از سیاست‌های مالی حکومت‌های مختلف، میزان استقلال اقتصادی و تأثیرات فرهنگی آن دوره‌ها بوده‌اند.

کلیدواژه‌گان: سکه‌شناسی، ضرابخانه، شیراز، تاریخ اقتصادی، ضرب سکه، ایران پس از اسلام

© ۱۴۰۴ تمامی حقوق انتشار این مقاله متعلق به نویسنده است. انتشار این مقاله به‌صورت دسترسی آزاد مطابق با گواهی (CC BY-NC 4.0) صورت گرفته است.

سکه‌ها و ضربخانه‌های تاریخی از جمله منابع مهم برای بررسی تحولات اقتصادی، سیاسی و اجتماعی در دوره‌های مختلف تاریخی به شمار می‌روند. سکه‌ها به‌عنوان اسناد مادی، اطلاعات ارزشمندی درباره نظام پولی، میزان دسترسی حکومت‌ها به منابع فلزی و تغییرات اقتصادی و سیاسی ارائه می‌دهند. در دوران اسلامی، شهر شیراز یکی از مراکز مهم تولید و گردش سکه بوده و ضربخانه‌های آن در تأمین مالی حکومت‌های مختلف نقش کلیدی ایفا کرده‌اند. بررسی ضربخانه‌های شیراز پس از اسلام می‌تواند به درک بهتر روند تحولات اقتصادی و سیاسی این شهر و نقش آن در نظام پولی ایران کمک کند. سکه‌ها علاوه بر ارزش اقتصادی، به‌عنوان ابزاری برای نمایش قدرت حکمرانان، تبلیغ ایدئولوژی‌های مذهبی و تثبیت مشروعیت سیاسی نیز مورد استفاده قرار می‌گرفتند.

تحقیقات متعددی بر روی سکه‌های نقره دوران مختلف تاریخی، از جمله سکه‌های ساسانی، اشکانی و ایلخانی، انجام شده است. مطالعاتی که با استفاده از روش‌های نوین آنالیز عنصری مانند PIXE و XRF بر روی این سکه‌ها صورت گرفته، نشان داده است که ترکیب فلزی، عیار و کیفیت سکه‌ها بسته به شرایط سیاسی و اقتصادی حکومت‌ها تغییر می‌کرده است (Masjedi Khak et al., 2013; Neyestani et al., 2014; Sodaei et al., 2013). به‌عنوان نمونه، پژوهش اولیایی (Oliaiy et al., 1999) تأیید کرده است که تغییرات عیار سکه‌های اشکانی متناسب با شرایط سیاسی و اقتصادی هر پادشاه بوده است. همچنین، حاجی ولیئی و همکاران (Haji Valiiei et al., 2008) با بررسی سکه‌های نقره ساسانی دوران خسرو پرویز، نشان داده‌اند که کیفیت و ترکیب فلزی سکه‌ها با شرایط سیاسی و موقعیت جغرافیایی ضربخانه‌ها ارتباط داشته است. علاوه بر این، خادمی و همکاران (Khademi Nadooshan, 2011) نشان داده‌اند که نسبت طلا به نقره در سکه‌ها می‌تواند به‌عنوان شاخصی برای شناسایی فناوری استخراج و معادن نقره مورد استفاده قرار گیرد.

با این حال، بررسی پژوهش‌های پیشین نشان می‌دهد که اغلب این مطالعات به تحلیل سکه‌های یک دوره خاص پرداخته‌اند و تاکنون مقایسه‌ای جامع از ضربخانه‌های شیراز در دوره‌های مختلف انجام نشده است. این پژوهش تلاش دارد با تحلیل تطبیقی سکه‌های ضرب‌شده در شیراز، روند تحولات این شهر را در نظام پولی ایران پس از اسلام بررسی کند. در این راستا، سؤالات اصلی پژوهش شامل مواردی چون تأثیر تحولات سیاسی و اقتصادی بر ضرب سکه‌ها در شیراز، تغییرات در ترکیب فلزی و طراحی سکه‌ها، ارتباط میان میزان عیار نقره سکه‌ها و وضعیت اقتصادی حکومت‌های وقت، و نقش ضربخانه‌های شیراز در تأمین مالی حکومت‌های اسلامی خواهد بود.

این تحقیق با استفاده از روش‌های تاریخی و علمی به تحلیل ضربخانه‌های شیراز و سکه‌های ضرب‌شده در این شهر پس از اسلام می‌پردازد. روش تحقیق شامل تحلیل منابع تاریخی و متون کهن درباره ضربخانه‌های شیراز، مطالعه تطبیقی سکه‌های ضرب‌شده در دوره‌های مختلف از نظر طراحی، عیار فلز و محتوای نوشتاری، بررسی داده‌های مطالعات پیشین که با روش‌های PIXE و XRF انجام شده است، و مقایسه نقش ضربخانه‌های شیراز با سایر مراکز مهم ضرب سکه در دوران اسلامی خواهد بود. این پژوهش تلاش می‌کند با ترکیب روش‌های تاریخی و علمی، تصویری جامع از تحولات پولی و اقتصادی شیراز ارائه دهد و نقش آن را در ساختار مالی و سیاسی ایران پس از اسلام مشخص سازد.

مسلمانان و ضرب سکه

پس از ظهور اسلام و تشکیل دولت اسلامی، مسلمانان نیز به فکر ضرب سکه افتادند. در ابتدا، سکه‌هایی به سبک سکه‌های رومی و ایرانی ضرب شد که شباهت زیادی به نمونه‌های پیشین داشتند (Al-Maqrizi; Naqshbandi).

نخستین ضرب سکه‌های اسلامی

یکی از اولین سکه‌های اسلامی، دیناری بود که خالد بن ولید در سال ۱۵ هجری قمری در طبریه ضرب کرد. این دینار همچون دینار رومی دارای صلیب، تاج و چوگان بود، اما با این تفاوت که بر روی آن با حروف یونانی نام "خالد" و کلمه "Bone" حک شده بود که احتمالاً مخفف "ابو سلیمان" (کنیه خالد) بوده است. همچنین، در سال ۲۸ هجری قمری در منطقه هرتک مازندران، سکه‌ای ضرب شد که دور آن کلمه "بسم الله ربی" حک شده بود. از دیگر سکه‌های اولیه اسلامی، می‌توان به سکه‌های ضرب‌شده در سال ۶۱ هجری قمری در یزد اشاره کرد که به خط پهلوی ضرب شده و در اطراف آن عبارت "عبدالله بن زبیر امیرالمؤمنین" دیده می‌شود (Zaydan).

نخستین ضرب دینار اسلامی

در مورد اولین کسی که در اسلام به ضرب دینار پرداخت، اختلاف نظر وجود دارد. برخی مورخان این اقدام را به معاویه، برخی به مصعب بن زبیر و برخی دیگر به عبدالملک بن مروان نسبت داده‌اند. اما تاکنون هیچ دیناری با تاریخ خلافت معاویه یا همزمان با مصعب بن زبیر به دست نیامده است (Al-Maqrizi; Naqshbandi; Noubari).

مقریزی در کتاب "النقود الاسلامیه" می‌نویسد که نخستین دینار اسلامی را معاویه ضرب کرد. این دینار دارای تصویری از یک مرد با شمشیر حمایل شده بود (Al-Maqrizi). اما بلاذری که پیش از مقریزی می‌زیسته، معتقد است که نخستین کسی که دینار منقوش ضرب کرد، عبدالملک بن مروان بود. سکه‌های اولیه او به سبک رومی ضرب می‌شدند و درهم‌ها نیز شباهت زیادی به سکه‌های خسروان ایران داشتند (Al-Baladhuri & Azarnoush, 1984). تاکنون هیچ سکه‌ای با تاریخ مقدم بر دینارهای عبدالملک مروان به دست نیامده است و قدیمی‌ترین دینار اسلامی کشف‌شده، متعلق به سال ۷۷ هجری قمری است (Shushtari).

نقش عبدالملک بن مروان در اصلاح نظام پولی اسلامی

در برخی منابع تاریخی آمده است که نخستین کسی که به صورت رسمی سکه اسلامی ضرب کرد، حضرت علی (ع) بود که در سال ۲۰ هجری در بصره اقدام به این کار نمود. اما عبدالملک بن مروان این روند را کامل کرد و در سال ۷۶ هجری قمری، ضرب رسمی سکه‌های اسلامی را آغاز کرد (Al-Maqrizi; Al-Tabari & Payandeh, 1973). یکی از دلایل اصلی اصلاح نظام پولی توسط عبدالملک، تهدید امپراتور روم بود که اعلام کرد اگر اعراب طراز سکه‌هایشان را تغییر دهند، بر روی سکه‌های رومی دشنامی نسبت به پیامبر اسلام حک خواهد کرد. در واکنش به این تهدید، عبدالملک تصمیم گرفت ضرب سکه اسلامی را مستقل کند. وی به حجاج بن یوسف دستور داد تا سوره توحید را بر روی سکه‌ها ضرب کند و از آن پس، تمامی سکه‌های اسلامی با نقوش و نوشته‌های اسلامی ضرب شدند (Al-Bustani; Al-Dhahabi; Ibn al-Athir, 1985).

استانداردسازی وزن و خلوص سکه‌های اسلامی

اولین کسی که در مورد وزن و خلوص سکه‌ها اقداماتی انجام داد، عمر بن هبیره در دوره یزید بن عبدالملک بود. پس از او، خالد بن عبدالله قسری در دوران خلافت هشام بن عبدالملک، تلاش کرد تا وزن و عیار سکه‌ها را ثابت نگه دارد. در دوره‌های پیشین، مردم اطلاعات دقیقی درباره وزن و خلوص سکه‌ها نداشتند و آن‌ها را با مقایسه ظاهری می‌سنجیدند (Ibn al-Athir, 1985).

طراز دینارهای اسلامی

اولین سکه‌های اسلامی به دست آمده دارای طراز اسلامی و رومی بودند. برای مثال، در سکه‌های ضرب‌شده در سال ۷۷ هجری قمری، برخی حروف لاتین دیده می‌شود. اما از همان سال، ضرب دینار بر اساس طراز خالص اسلامی آغاز شد. اولین کسی که حروف کوفی را برای ضرب دینار به کار برد، عبدالملک بن مروان بود. در یک طرف این سکه‌ها، عبارت "لا اله الا الله وحده لا شریک له"، "بسم الله"، و نام شهری

که سکه در آن ضرب شده بود، حک می‌شد. در طرف دیگر سکه، عبارت "محمد رسول الله ارسله بالهدی و دین الحق لیظهره علی الدین کله و لو کره المشرکون" ضرب می‌شد (Zaydan).

روش ضرب سکه در دوران اسلامی

در فرآیند ضرب سکه، ابتدا اندازه و وزن آن مشخص می‌شد و سپس با استفاده از چکشی، مهر دارای طراز بر روی سکه حک می‌گردید. به دلیل این روش، سکه‌ها دارای لبه‌های ترک‌خورده و ظاهری نامنظم بودند (Al-Maqrizi). به‌طور کلی، ضرب سکه در دوران اسلامی نه تنها به‌عنوان ابزاری برای مبادلات اقتصادی، بلکه به‌عنوان یک نماد هویتی و ابزاری برای تحکیم قدرت سیاسی حاکمان اسلامی مورد استفاده قرار می‌گرفت. سکه‌های اسلامی، علاوه بر ارزش مالی، نقش مهمی در نمایش قدرت، ایدئولوژی، و سیاست‌های دینی و فرهنگی مسلمانان در طول تاریخ داشتند.

ضربخانه‌های شیراز پس از اسلام

وضعیت اقتصادی و سیاسی شیراز پس از ورود اسلام

با ورود اسلام به ایران، شیراز به‌عنوان یکی از مراکز مهم اقتصادی و سیاسی منطقه فارس شناخته شد. در دوران نخستین اسلامی، این شهر به دلیل موقعیت جغرافیایی ویژه خود، به‌سرعت به یکی از قطب‌های تجاری و اقتصادی تبدیل شد. استقرار حکومت‌های اسلامی در ایران و توسعه شهرها، باعث گسترش فعالیت‌های تجاری و نیاز به یک نظام پولی منسجم شد که در نتیجه، ضرب سکه در ضربخانه‌های مختلف، از جمله شیراز، رواج یافت (Rezaei Baghbidi, 2014).

در این دوران، شیراز از نظر سیاسی نیز اهمیت یافت. ابتدا تحت کنترل خلافت اموی و سپس عباسی قرار گرفت و به‌مرور، حکام محلی در این منطقه قدرت یافتند. رشد اقتصادی و افزایش تعاملات تجاری، ضرورت ضرب سکه‌های محلی را بیش از پیش نمایان ساخت. ضربخانه‌های شیراز، در این دوره، علاوه بر تأمین نیازهای پولی داخلی، نقش مهمی در تجارت خارجی منطقه نیز ایفا کردند. یکی از دلایل اهمیت شیراز، حضور تجار و کاروان‌های بین‌المللی بود که موجب رواج سکه‌های محلی در معاملات شد (Treadwell, 2001).

اولین ضربخانه‌های شیراز و تأثیر حکومت‌های مختلف

در دوران اولیه اسلامی، ضربخانه‌های شیراز به ضرب سکه‌هایی مشابه سکه‌های ساسانی و اموی اقدام کردند. در واقع، نخستین سکه‌های اسلامی ضرب‌شده در شیراز، دارای ویژگی‌های مشترکی با سکه‌های عرب-ساسانی بودند. در این دوره، حکومت‌های مختلف، سیاست‌های متفاوتی در قبال ضربخانه‌های شیراز داشتند. امویان در ابتدا، سکه‌هایی با طرح‌های ساسانی ضرب می‌کردند که نام خلفای اموی بر آن‌ها نقش بسته بود. با روی کار آمدن عباسیان، تغییرات محسوس در طراحی و کتیبه‌های سکه‌های شیراز مشاهده شد؛ به‌گونه‌ای که سکه‌ها به‌تدریج از نقش و نگارهای ساسانی فاصله گرفته و به سمت طراحی ساده‌تر با تأکید بر عبارات اسلامی سوق پیدا کردند (Miles et al., 1984).

یکی از مهم‌ترین تحولات در این دوره، حذف تصویر شاهان ساسانی و جایگزینی آن با کتیبه‌های اسلامی بود. در ضربخانه‌های شیراز، همانند سایر مناطق، ضرب سکه‌هایی با عبارات قرآنی مانند "لا اله الا الله، محمد رسول الله" و "الله الامر من قبل و من بعد" رواج یافت. این تغییرات، هم‌راستا با سیاست‌های حکومت عباسیان برای تحکیم هویت اسلامی و کاهش نفوذ فرهنگ ساسانی در قلمرو حکومت اسلامی بود (Treadwell, 2001).

ویژگی‌های سکه‌های ضرب‌شده در شیراز تا قبل از آل بویه

سکه‌های ضرب‌شده در شیراز تا پیش از به قدرت رسیدن آل‌بویه، دارای ویژگی‌هایی بودند که آن‌ها را از دیگر مناطق متمایز می‌کرد. برخی از این ویژگی‌ها عبارتند از:

تأثیر سنت‌های ساسانی: نخستین سکه‌های اسلامی در شیراز، از نظر طراحی، شباهت زیادی به سکه‌های ساسانی داشتند. این شباهت شامل استفاده از خطوط پهلوی، نقش شاهان ساسانی، و نمادهای زرتشتی مانند آتشدان و نگهبانان آتش بود (Miles et al., 1984). حذف تدریجی تصاویر شاهان: در دوران اموی و اوایل عباسی، تصاویر شاهان ساسانی به تدریج از روی سکه‌ها حذف و جای خود را به کتیبه‌های اسلامی دادند. این تغییر، نشان‌دهنده سیاست‌های عباسیان در جهت اسلامی‌سازی نظام پولی بود (Rezaei Baghbidi, 2014). استفاده از عبارات اسلامی: سکه‌های ضرب‌شده در شیراز، همچون سایر مناطق اسلامی، دارای عبارات قرآنی مانند "لا اله الا الله" و "محمد رسول الله" بودند. این سنت، پس از تثبیت خلافت عباسی، به صورت گسترده‌تری در سکه‌های این دوره دیده می‌شود (Treadwell, 2001).

وجود ضربخانه‌های متعدد: شیراز، به دلیل موقعیت اقتصادی و تجاری مهم خود، دارای چندین ضربخانه بود که در آن‌ها سکه‌های مختلفی از جنس درهم و دینار ضرب می‌شد. ضربخانه‌های شیراز، علاوه بر تأمین نیازهای داخلی، نقش مهمی در تأمین سکه‌های مورد استفاده در تجارت با مناطق دیگر داشتند (Miles et al., 1984).

تنوع در سبک نوشتاری: در سکه‌های اولیه، خط پهلوی همچنان حضور داشت، اما با گذر زمان، خط کوفی جایگزین آن شد. در برخی از سکه‌های ضرب‌شده در شیراز، سبک نوشتاری خاصی به کار رفته است که تفاوت‌هایی با سکه‌های سایر مناطق دارد و نشان‌دهنده تأثیر فرهنگ بومی بر سبک سکه‌نگاری است (Rezaei Baghbidi, 2014).

ضربخانه‌های شیراز، از دوران اولیه اسلامی تا پیش از حکومت آل‌بویه، نقش مهمی در اقتصاد منطقه ایفا کردند. در این دوره، سکه‌های ضرب‌شده در شیراز تحت تأثیر سیاست‌های حکومت‌های اموی و عباسی قرار داشتند و به تدریج از الگوهای ساسانی فاصله گرفتند. با وجود این، برخی از ویژگی‌های ساسانی همچنان در سکه‌های اولیه اسلامی مشاهده می‌شد. سکه‌های شیراز تا پیش از آل‌بویه، علاوه بر جنبه اقتصادی، نشان‌دهنده تغییرات سیاسی و مذهبی نیز بودند. بررسی دقیق این سکه‌ها، اطلاعات ارزشمندی درباره روند تحول ضربخانه‌های شیراز و نقش آن‌ها در تاریخ اقتصادی ایران ارائه می‌دهد.

سکه‌ها و ضربخانه‌ها در دوره آل‌بویه

پس از به قدرت رسیدن آل‌بویه در ایران، این سلسله به منظور تثبیت حکومت، تقویت اقتصاد، و نمایش اقتدار خود، اقدام به ضرب سکه کرد. سکه‌های آل‌بویه در دوره‌های مختلف حکومتی، دچار تغییرات سبکی و محتوایی شدند. در ابتدا، این سکه‌ها به تقلید از سکه‌های عباسی و حتی ساسانی ضرب می‌شدند، اما به مرور زمان، ویژگی‌های منحصر به فردی در آن‌ها مشاهده شد. ضربخانه‌های آل‌بویه در شهرهای مختلف، از جمله شیراز، بغداد، ری، و اصفهان، نقش مهمی در تأمین مالی حکومت ایفا کردند (Rezaei Baghbidi, 2014).

سیاست‌های اقتصادی آل‌بویه و نقش شیراز

آل‌بویه در سیاست‌های اقتصادی خود بر نظام پولی منسجم و کنترل‌شده‌ای تکیه داشت. ضرب سکه در ضربخانه‌های این حکومت، نه تنها تأمین مالی حکومت را تضمین می‌کرد، بلکه ابزاری برای تثبیت ارزش پولی و جلوگیری از تورم بود. شیراز به عنوان یکی از مراکز مهم حکومتی و اقتصادی آل‌بویه، نقشی کلیدی در این نظام پولی داشت. در این شهر، علاوه بر درهم و دینار، برخی سکه‌های خاص نیز ضرب می‌شدند که نشان‌دهنده جایگاه شیراز در ساختار اقتصادی آل‌بویه بود (Treadwell, 2001).

ضربخانه‌های آل بویه در شهرهای مختلف، نقش مهمی در تنظیم ارزش پول و حمایت از مبادلات اقتصادی داشتند. با ضرب سکه‌های جدید، آل بویه توانست علاوه بر تقویت خزانه دولتی، ثبات اقتصادی بیشتری در مناطق تحت سلطه خود ایجاد کند. شیراز، به واسطه موقعیت استراتژیک خود، از جمله مراکز اصلی تولید و توزیع سکه‌های آل بویه به شمار می‌رفت (Miles et al., 1984).

سبک و نقش‌نگاری سکه‌های آل بویه

سکه‌های آل بویه، علاوه بر ارزش اقتصادی، دارای جنبه‌های هنری و هویتی نیز بودند. از مهم‌ترین ویژگی‌های سبکی این سکه‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

القاب شاهانه: آل بویه از عناوین پادشاهی مانند "شاهنشاه"، "ملک الملوک"، و "امیرالامراء" روی سکه‌ها استفاده کردند که شباهت زیادی به سکه‌های ساسانی داشت (Miles et al., 1984).

استقلال از خلافت عباسی: در برخی از سکه‌های آل بویه، نام خلیفه عباسی حذف شده یا در حاشیه نوشته شده است. این تغییر، نشان‌دهنده تلاش آل بویه برای کسب استقلال از خلافت عباسی بود (Treadwell, 2001).

خط نوشتاری: بیشتر سکه‌های آل بویه با خط کوفی ضرب شده‌اند، اما در برخی نمونه‌ها، از خط نسخ نیز استفاده شده که نشان‌دهنده تأثیرپذیری از تحولات هنری دوره خود است (Rezaei Baghbidi, 2014).

عبارات قرآنی و اسلامی: عبارات مذهبی همچون "لا اله الا الله"، "محمد رسول الله"، و "الله الامر من قبل و من بعد" در حاشیه برخی از سکه‌ها دیده می‌شود که نشان از استمرار سنت اسلامی در نظام پولی این حکومت دارد (Miles et al., 1984).

گسترده‌گی ضربخانه‌ها: ضربخانه‌های آل بویه در بیش از ۵۰ منطقه، از جمله شیراز، اصفهان، بغداد، ری، همدان، کرمان، و اهواز فعال بودند که گسترده‌گی قلمرو اقتصادی این سلسله را نشان می‌دهد (Rezaei Baghbidi, 2014).

مقایسه سکه‌های شیراز با سایر مناطق تحت حکومت آل بویه

سکه‌های ضرب شده در شیراز، تفاوت‌های محسوسی با سکه‌های دیگر مناطق تحت حکومت آل بویه داشتند. از جمله این تفاوت‌ها می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

نوع خط و کتیبه‌ها: در حالی که در ضربخانه‌های بغداد و ری عمدتاً از خط کوفی استفاده می‌شد، در برخی از سکه‌های ضرب شده در شیراز، خط نسخ نیز به کار رفته است. این تفاوت نشان‌دهنده تأثیر فرهنگ و خطاطی محلی بر سکه‌های این شهر است (Treadwell, 2001).

میزان خلوص فلزات: بررسی‌های سکه‌شناسی نشان می‌دهد که سکه‌های شیراز در مقایسه با سکه‌های مناطق دیگر، دارای خلوص نقره بالاتری بودند. این میزان در دوره‌های اولیه آل بویه تا ۹۸٪ بود، اما در دوره‌های بعدی به حدود ۵۰٪ کاهش یافت که نشان از کاهش منابع فلزی و تغییرات اقتصادی حکومت دارد (Rezaei Baghbidi, 2014).

نقوش و طراحی‌ها: برخی از سکه‌های ضرب شده در شیراز، دارای نقوشی مانند هلال و ستاره یا طرح‌های انتزاعی بودند که در دیگر مناطق کمتر دیده می‌شود. این نقوش نشان‌دهنده تأثیر هنر بومی بر طراحی سکه‌های شیراز است (Miles et al., 1984).

نقش ضربخانه‌های شیراز در تأمین مالی حکومت

ضربخانه‌های شیراز نقش مهمی در تأمین منابع مالی حکومت آل بویه داشتند. درآمد حاصل از ضرب سکه، یکی از مهم‌ترین منابع اقتصادی دولت محسوب می‌شد. این ضربخانه‌ها علاوه بر تأمین مالی حکومت، نقش کلیدی در تثبیت ارزش پول، تنظیم بازار و حفظ اقتدار اقتصادی آل بویه ایفا کردند. یکی از وظایف اصلی ضربخانه‌های شیراز، تنظیم وزن، عیار، و ارزش سکه‌ها بود تا از کاهش ارزش پول و ایجاد

تورم جلوگیری شود (Treadwell, 2001). همچنین، برخی از سکه‌های شیراز با عبارات مذهبی خاصی ضرب می‌شدند که نشان‌دهنده نفوذ تفکرات شیعی در این منطقه و تلاش آل‌بویه برای نمایش هویت مذهبی خود بود (Miles et al., 1984). علاوه بر این، ضربخانه‌های شیراز در تنظیم جریان مالی تجارت داخلی و خارجی نیز نقش داشتند. تجارت با مناطق اطراف، از جمله خلیج فارس و سرزمین‌های شرقی، نیازمند سکه‌هایی با استاندارد مشخص بود که این وظیفه را ضربخانه‌های شیراز به‌خوبی بر عهده داشتند. سکه‌های این شهر، به دلیل اعتبار و ارزش بالای خود، در بسیاری از مناطق دیگر نیز مورد استفاده قرار می‌گرفتند (Rezaei Baghbidi, 2014).

بررسی سکه‌ها و ضربخانه‌های آل‌بویه، به‌ویژه در شیراز، نشان‌دهنده نقش کلیدی آن‌ها در تحولات اقتصادی و سیاسی این دوره است. ضرب سکه در دوران آل‌بویه، علاوه بر تسهیل مبادلات اقتصادی، ابزاری برای نمایش قدرت، مشروعیت سیاسی، و تثبیت ایدئولوژی مذهبی این حکومت محسوب می‌شد. سکه‌های شیراز، از نظر طراحی، خط، عیار، و ویژگی‌های مذهبی، تفاوت‌هایی با سایر مناطق تحت حکومت آل‌بویه داشتند که نشان‌دهنده اهمیت این شهر در ساختار اقتصادی و سیاسی این سلسله است. مطالعه دقیق این سکه‌ها، اطلاعات ارزشمندی درباره سیاست‌های مالی، نظام پولی، و ساختار حکومتی آل‌بویه در اختیار پژوهشگران قرار می‌دهد و نقش آن‌ها را در تحولات اقتصادی و سیاسی ایران قرون اولیه اسلامی بیش از پیش روشن می‌سازد.

تحلیل تطبیقی سکه‌ها و تأثیرات آن بر اقتصاد و سیاست

سکه‌ها، به‌عنوان یکی از مهم‌ترین منابع تاریخی، اطلاعات ارزنده‌ای درباره وضعیت اقتصادی، تحولات سیاسی، و ساختارهای حکومتی ارائه می‌دهند. در شیراز، که از دوره‌های مختلف تاریخی به‌عنوان یکی از مراکز مهم ضربخانه‌های شناخته شده است، بررسی سکه‌های ضرب شده می‌تواند دیدگاه جامعی درباره چگونگی ارتباط میان اقتصاد و سیاست در اختیار محققان قرار دهد. در این بخش، به مقایسه ضربخانه‌های شیراز در دوره‌های مختلف، تغییرات در سبک سکه‌های این شهر، و تأثیر تحولات سیاسی بر ضربخانه‌ها و فرآیند ضرب سکه پرداخته می‌شود.

مقایسه ضربخانه‌های شیراز در دوره‌های مختلف

ضربخانه‌های شیراز، در طول تاریخ، تحت تأثیر سیاست‌های اقتصادی و مالی حکومت‌های مختلف، دستخوش تغییرات متعددی شده‌اند. در دوران ساسانی، شیراز یکی از مراکز مهم ضربخانه‌ای بود که در آن، سکه‌هایی با تصاویر پادشاهان ساسانی و نمادهای زرتشتی ضرب می‌شد (Miles et al., 1984).

با ورود اسلام و استقرار خلافت اموی، ضربخانه‌های شیراز همچنان به فعالیت خود ادامه دادند، اما طراحی سکه‌ها به تدریج تغییر کرد. در این دوران، علاوه بر ضرب سکه‌هایی با طرح ساسانی، سکه‌های عرب-ساسانی نیز رایج شد که در آن‌ها، نام خلفای اموی به خط پهلوی یا کوفی حک شده بود (Rezaei Baghbidi, 2014).

در دوره عباسی، ضربخانه‌های شیراز تحت کنترل مستقیم خلافت درآمدند و سکه‌هایی با کتیبه‌های قرآنی و بدون تصویر ضرب شد. در این دوره، ضربخانه‌های شیراز نقش مهمی در تأمین مالی دولت عباسی ایفا کردند و سکه‌های ضرب شده در این شهر، استاندارد جدیدی از نظر وزن، عیار، و طراحی ایجاد کردند (Treadwell, 2001).

با روی کار آمدن آل‌بویه، ضربخانه‌های شیراز استقلال بیشتری پیدا کردند. در این دوره، حاکمان آل‌بویه، علاوه بر ضرب سکه‌هایی با نام خلیفه عباسی، سکه‌هایی با القاب خود ضرب کردند که نشان‌دهنده افزایش قدرت سیاسی آن‌ها در برابر خلافت عباسی بود. ضربخانه‌های شیراز، در این دوره، در تأمین هزینه‌های حکومتی و تنظیم بازار اقتصادی نقش محوری داشتند (Miles et al., 1984).

تطبیقی سکه‌های شیراز در دوره‌های مختلف

دوره تاریخی	تأثیرات سیاسی و اقتصادی	ویژگی‌های سکه‌ها	ویژگی‌های ضربخانه‌ها
ساسانی	اقتصاد مبتنی بر نقره و طلا، قدرت مطلق شاهنشاهی	تصاویر شاهان ساسانی، آتشدان، خط پهلوی	ضربخانه‌های مرکزی، ضرب سکه‌های شاهانه با نمادهای زرتشتی
اموی	کنترل حکومت مرکزی، تلاش برای اسلامی‌سازی اقتصاد	نام خلفای اموی در کنار نمادهای ساسانی، خط پهلوی و کوفی	ادامه ضربخانه‌های ساسانی، ضرب سکه‌های عرب-ساسانی با نام خلفا
عباسی	تمرکز اقتصادی در بغداد، تأثیر مستقیم خلافت بر ضربخانه‌ها	کتیبه‌های قرآنی، خط کوفی، بدون تصویر	ضربخانه‌های تحت نظارت خلافت، حذف تصاویر و استفاده از کتیبه‌های قرآنی
آلبویه	رشد تجارت محلی، استفاده از سکه‌ها به‌عنوان ابزار قدرت سیاسی	القاب شاهانه، خط نسخ و کوفی، سکه‌های طلا و نقره	افزایش استقلال ضربخانه‌ها، درج القاب شاهانه، ترکیب سبک‌های محلی و اسلامی
سلجوقیان	تمرکززدایی کمتر، نظارت دوباره حکومت مرکزی بر اقتصاد	استانداردسازی دوباره، تأکید بر کتیبه‌های اسلامی	بازگشت نظارت حکومت مرکزی، کاهش استقلال ضربخانه‌های محلی

جدول (۱) نشان می‌دهد که ضربخانه‌های شیراز و سکه‌های ضرب‌شده در این شهر، بسته به سیاست‌های اقتصادی و حکومتی هر دوره، تغییرات قابل توجهی داشته‌اند.

تأثیر تحولات سیاسی بر ضربخانه‌ها و ضرب سکه

ضربخانه‌های شیراز، در طول تاریخ، همواره تحت تأثیر تحولات سیاسی قرار داشته‌اند. تغییر حکومت‌ها، جنگ‌ها، و اختلافات مذهبی، تأثیر مستقیمی بر روند ضرب سکه و سیاست‌های پولی این شهر گذاشته است.

دوره اموی و عباسی: در این دوره، ضربخانه‌های شیراز کاملاً تابع حکومت مرکزی بودند و سکه‌ها با استانداردهای تعیین‌شده توسط خلافت ضرب می‌شدند. تغییر سیاست‌های مذهبی و حذف عناصر ساسانی از سکه‌ها، نشان‌دهنده تلاش خلفای عباسی برای تحکیم اقتدار اسلامی بود (Treadwell, 2001).

دوره آل‌بویه: در این دوره، ضربخانه‌های شیراز استقلال بیشتری پیدا کردند. حاکمان آل‌بویه، از سکه‌ها به‌عنوان ابزاری برای نمایش قدرت و استقلال خود استفاده کردند. درج القاب شاهانه بر روی سکه‌ها، نشان‌دهنده چالش‌های سیاسی میان آل‌بویه و خلافت عباسی بود (Miles et al., 1984).

دوره سلجوقیان: پس از سقوط آل‌بویه، سلجوقیان کنترل ضربخانه‌های شیراز را به دست گرفتند. در این دوره، سکه‌ها بار دیگر تحت نظارت حکومت مرکزی قرار گرفتند و ضربخانه‌های محلی نقش کمتری در سیاست‌های پولی داشتند (Rezaei Baghbidi, 2014).

تأثیر تحولات سیاسی بر ضرب سکه، تنها به محتوا و طراحی آن محدود نبود، بلکه بر میزان تولید، کیفیت فلزات، و عیار سکه‌ها نیز اثر گذاشت. در دوره‌هایی که حکومت‌های محلی قدرت بیشتری داشتند، ضربخانه‌ها به‌طور مستقل عمل می‌کردند و سکه‌هایی با طراحی و سبک‌های محلی ضرب می‌شدند. در مقابل، در دوره‌هایی که حکومت مرکزی قدرتمند بود، سکه‌ها مطابق با استانداردهای تعیین‌شده توسط خلفا یا سلاطین ضرب می‌شدند (Treadwell, 2001).

بررسی تطبیقی ضربخانه‌های شیراز در دوره‌های مختلف، نشان می‌دهد که این ضربخانه‌ها همواره تحت تأثیر سیاست‌های حکومتی و تحولات اقتصادی بوده‌اند. در دوره‌های اولیه اسلامی، ضربخانه‌های شیراز تابع سیاست‌های خلفای اموی و عباسی بودند، اما در دوران آل‌بویه،

استقلال بیشتری پیدا کردند و سکه‌هایی با ویژگی‌های منحصربه‌فرد ضرب نمودند. تغییرات در سبک سکه‌ها، از جمله حذف تصاویر شاهان، استفاده از کتیبه‌های قرآنی، و درج القاب شاهانه، نشان‌دهنده تأثیر سیاست‌های مذهبی و سیاسی بر ضرب سکه بود. تحولات سیاسی نیز نقش مهمی در عملکرد ضربخانه‌های شیراز داشتند؛ در دوره‌هایی که حکومت‌های محلی قدرت بیشتری داشتند، ضربخانه‌های شیراز به‌طور مستقل عمل می‌کردند، اما در دوره‌هایی که حکومت مرکزی قدرتمند بود، این ضربخانه‌ها تحت نظارت دولت مرکزی قرار می‌گرفتند. مطالعه سکه‌های ضرب‌شده در شیراز، اطلاعات ارزشمندی درباره ساختار اقتصادی و تحولات سیاسی ایران در دوره‌های مختلف تاریخی ارائه می‌دهد.

نتیجه‌گیری

بررسی سکه‌ها و ضربخانه‌های شیراز پس از اسلام نشان می‌دهد که این شهر از دوران اولیه اسلامی تا دوره‌های بعد، همواره یکی از مراکز مهم اقتصادی و پولی ایران بوده است. در دوره‌های مختلف، ضربخانه‌های شیراز تحت تأثیر تحولات سیاسی، مذهبی و اقتصادی قرار گرفتند و تغییرات عمده‌ای در نوع، طراحی و محتوای سکه‌های ضرب‌شده در این شهر مشاهده شد. از دوره امویان تا آل‌بویه، شیراز نقش کلیدی در نظام پولی حکومت‌های اسلامی ایفا کرد و سکه‌های آن، علاوه بر ارزش اقتصادی، بازتابی از وضعیت سیاسی و اقتدار حکام وقت بودند.

در دوران اموی و اوایل عباسی، سکه‌های ضرب‌شده در شیراز، ترکیبی از عناصر ساسانی و اسلامی را در بر داشت. در این دوره، برخی از نمادهای ساسانی، مانند تصویر شاهان و آتشدان، هنوز بر روی سکه‌ها حفظ شده بود، اما کتیبه‌های اسلامی نیز به‌تدریج در آن‌ها ظاهر شد. با تثبیت قدرت عباسیان، سکه‌های شیراز کاملاً از الگوی خلافت پیروی کردند و تصاویر پادشاهان حذف شده و جای خود را به آیات قرآنی، نام خلفا و تاریخ ضرب سکه دادند.

با ظهور آل‌بویه، ضربخانه‌های شیراز استقلال بیشتری به دست آوردند و این امر در ضرب سکه‌های این دوره نیز مشهود است. حاکمان آل‌بویه، علاوه بر حفظ برخی از عناصر عباسی، القاب و عناوین خود را نیز بر سکه‌ها درج کردند که نشان‌دهنده تلاش آن‌ها برای تثبیت قدرت و مشروعیت سیاسی‌شان بود. ضربخانه‌های شیراز در این دوران، نه تنها در تأمین مالی حکومت نقش داشتند، بلکه سکه‌های این شهر به یکی از ابزارهای اصلی نمایش قدرت آل‌بویه تبدیل شد.

مقایسه تطبیقی ضربخانه‌های شیراز در دوره‌های مختلف نشان می‌دهد که در هر دوره، بسته به میزان نفوذ و قدرت حکومت مرکزی، میزان استقلال این ضربخانه‌ها تغییر کرده است. در دوره‌های قدرتمند خلافت، ضربخانه‌های شیراز تحت کنترل مستقیم حکومت مرکزی بودند، اما در دوره‌هایی که حکومت‌های محلی نظیر آل‌بویه قدرت گرفتند، ضربخانه‌ها نیز نقش مستقلی ایفا کردند. این تغییرات، هم در ویژگی‌های فنی سکه‌ها (مانند وزن و عیار) و هم در محتوا و طراحی آن‌ها منعکس شده است.

از نظر اقتصادی، ضرب سکه‌های محلی در شیراز، به‌ویژه در دوره‌هایی که حکومت‌های منطقه‌ای فعال بودند، تأثیر قابل‌توجهی بر تجارت و رونق اقتصادی شهر داشت. سکه‌های شیراز، به‌عنوان ابزار مبادله، موجب تسهیل تجارت داخلی و بین‌المللی شدند و این شهر را به یکی از مراکز مهم اقتصادی ایران تبدیل کردند. همچنین، تحلیل سکه‌ها نشان می‌دهد که نوسانات در میزان نقره و طلا در ضرب سکه‌ها، بازتابی از وضعیت اقتصادی حکومت‌ها و میزان دسترسی آن‌ها به منابع فلزی بوده است. در مجموع، مطالعه سکه‌ها و ضربخانه‌های شیراز پس از اسلام، اطلاعات ارزشمندی درباره تاریخ اقتصادی و سیاسی این شهر ارائه می‌دهد. سکه‌ها، نه تنها وسیله‌ای برای مبادلات اقتصادی بودند، بلکه ابزاری برای نمایش قدرت حکمرانان، تبلیغ ایدئولوژی‌های مذهبی و بیان مشروعیت سیاسی محسوب می‌شدند. بررسی دقیق ضربخانه‌های شیراز و سکه‌های ضرب‌شده در این شهر می‌تواند به درک عمیق‌تری از ساختارهای حکومتی، اقتصادی و اجتماعی ایران در دوران اسلامی کمک کند.

تعارض منافع

در انجام مطالعه حاضر، هیچ‌گونه تضاد منافی وجود ندارد.

مشارکت نویسندگان

در نگارش این مقاله تمامی نویسندگان نقش یکسانی ایفا کردند.

موازن اخلاقی

در انجام این پژوهش تمامی موازن و اصول اخلاقی رعایت گردیده است.

شفافیت داده‌ها

داده‌ها و مآخذ پژوهش حاضر در صورت درخواست از نویسنده مسئول و ضمن رعایت اصول کپی رایت ارسال خواهد شد.

حامی مالی

این پژوهش حامی مالی نداشته است.

References

- Al-Baladhuri, A. Y., & Azarnoush, A. (1984). *Futuh al-Buldan*. Soroush.
- Al-Bustani, B. *Dhayl Dirham*. Dar al-Fikr.
- Al-Dhahabi, M. *Tarikh al-Islam wa Wafayat al-Mashahir wa al-A'lam*. Dar al-Fikr.
- Al-Maqrizi, T. *Al-Nuqud al-Islamiyyah*. Dar al-Kutub al-Ilmiyyah.
- Al-Tabari, M. b. J., & Payandeh, A. (1973). *Tarikh al-Tabari*. Asatir.
- Haji Valiiei, M., Mohammadi-Far, Y., Ghayasi, K., Jaleh, B., Lamehi-Rachti, M., & Oliyai, P. (2008). Application of the PIXE Method in the Study of Ancient Iranian Silver Coins. *Nuclear Instruments and Methods in Physics Research Section B*, 266, 1578-1582.
- Ibn al-Athir, A. (1985). *Al-Kamil fi al-Tarikh* (Vol. 4). Asatir.
- Khademi Nadooshan, F. (2011). Identification of Metal Sources for Silver Extraction Used in Minting Parthian Coins in Greater Media Province by the PIXE Method. *Archaeological Studies*, 3, 79-88.
- Masjedi Khak, P., Khazaei Kouhpar, M., Hagivalie, M., & Khademi, F. (2013). Elemental Analyses on Ilkhanid Period Coins by PIXE: A Case Study on King Ghazan Silver Coins. *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, 13(2), 83-88.
- Miles, G., Frye, R. N., & Anousheh, H. (1984). *The History of Iran from Islam to the Seljuks* (Vol. 4). Amir Kabir.
- Naqshbandi, A. *Tarikh al-Nuqud fi al-Islam*. Dar al-Nashr.
- Neyestani, J., Salehi, A., Mousavi, S. M., Hagivalie, M., & Hejabri Noubari, A. R. (2014). Politico-Economic Conditions of Ilkhanid Coins from Different Mint Houses by PIXE. *Sociology and Anthropology*, 2(2), 29-34.
- Noubari, M. *Al-Tarikh al-Islami* (Vol. 6). Dar al-Nahda.
- Oliyai, P., Shokouhi, F., Lamehi-Rachti, M., Rahighi, J., Andami, P., Dilmaghani, J., & Etezadi, M. (1999). Application of PIXE to Study Ancient Iranian Silver Coins. *International Journal of PIXE*, 9(3/4), 495-500.
- Rezaei Baghbidi, H. (2014). *Islamic Period Coins from the Beginning to the Rise of the Seljuks*. SAMT.
- Shushtari, M. *History of Measurements*. Nashr-e Eslami.
- Sodaee, B., & Kashani, P. (2013). Application of PIXE Spectrometry in Determination of Chemical Composition in Ilkhanid Silver Coins. *Mediterranean Archaeology and Archaeometry*, 13(1), 161-170.
- Sodaee, B., Masjedi Khak, P., & Khazaie, M. (2013). A Study of Sasanian Silver Coins Employing the XRF Technique. *Interdisciplinaria Archaeologica: Natural Sciences in Archaeology*, 4(2), 211-215.
- Treadwell, L. (2001). *Buyid Coinage: A Die Corpus (322-445 A.H.)*.
- Zaydan, J. *Tarikh al-Tamaddun al-Islami* (Vol. 1). Dar al-Hilal.